

Inkluzija djece s poteškoćama u redovne vrtićke skupine

Petretić, Elisabetta

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:368200>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ELISABETTA PETRETIĆ
INKLUZIJA DJECE S POTEŠKOĆAMA U REDOVNE VRTIĆKE SKUPINE

Završni rad

Pula, rujan, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ELISABETTA PETRETIĆ
INKLUZIJA DJECE S POTEŠKOĆAMA U REDOVNE VRTIĆKE SKUPINE

Završni rad

JMBAG: 0303098175 , izvanredni student

Studijski smjer: Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Predmet: Pedagogija djece s teškoćama u razvoju

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Posebne pedagogije

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dijana Drandić

Pula, rujana, 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Djeca s poteškoćama u razvoju sukladno Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe	3
2.1. Djeca s oštećenjem vida.....	6
2.2. Djeca sa oštećenjem sluha.....	7
2.3. Djeca sa poremećajem govorno-glasovne komunikacije.....	8
2.4. Djeca sa ADHD-om	9
2.5. Djeca s poremećajima u ponašanju.....	11
2.6. Djeca s motoričkim poremećajima.....	12
2.7. Djeca sniženih intelektualnih sposobnosti	13
2.8. Djeca s autizmom	14
2.9. Djeca sa zdravstvenim teškoćama i neurološkim oštećenjima (dijabetes, astma, bolesti srca, alergija, epilepsija i slično).....	15
3. Inkluzija djece s poteškoćama u redovne vrtičke skupine	17
3.1. Povijest inkluzije	17
3.2. Suvremena inkluzija	18
4. Prednosti inkluzije	22
5. Nedostatci inkluzije	24
6. Pобоljšanje kvalitete inkluzije.....	26
6.1. Kompetencije odgojitelja.....	26
7. Zaključak.....	28

Literatura

Sažetak

Summary

1. Uvod

Odgojno-obrazovna praksa ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, neprestano se mijenja, u skladu sa suvremenim potrebama društva i same djece uz stalno unaprjeđenje i usavršavanje metoda i načina rada. Jednako se očekuje i od odgojitelja koji svoj rad trebaju prilagođavati individualni potrebama i interesima djece. Rad predškolskih ustanova utvrđuje se Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe (NN 63/08 i 90/10) te Nacionalnim kurikulumom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NN 5/2015). Navedenim se propisima određuje na koji način će odgojno-obrazovna ustanova djelovati i obavljati svoju djelatnost te se određuju uvjeti rada svih djelatnika pa tako i odgojitelja. Osim toga, određuju se ciljevi, vrijednosti i načela kojima svaki vrtić u Republici Hrvatskoj treba težiti. Cilj svakog vrtića je osigurati djeci kvalitetno okruženje za bezbrižni rast i razvoj te poticanje vlastitih interesa. Kvalitetu, svaka odgojno-obrazovna ustanova postiže unaprjeđivanjem i usavršavanjem svoje prakse. Veliku ulogu u tome imaju upravo odgojitelji, koji svojim iskustvom i neprestanim usavršavanjem i širenjem vlastitog znanja i vještina, pridonose djetetovom razvoju. Iako svaki vrtić u Republici Hrvatskoj treba pratiti propisana načela Nacionalnog kurikuluma za predškolski odgoj i obrazovanje, svaki od njih pronalazi vlastiti način i put kako postići zacrtane ciljeve i ispuniti ciljeve i vrijednosti Nacionalnog kurikuluma.

Navedenim se propisima također utvrđuje uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovne programe predškolskog odgoja i obrazovanja te rad sa njima. Prema Zrilić (2011) a s obzirom na izraženu teškoću, možemo istaknuti nekoliko skupina: djeca sa sniženim intelektualnim sposobnostima, autistična, slijepa i slabovidna djeca, gluha i nagluha, djeca s poremećajem govora, glasa i jezika, djeca s motoričkim poremećajima i kroničnim bolestima, djeca sa smetnjama u ponašanju, s poremećajem pažnje te djeca sa specifičnim teškoćama u učenju. Inkluzija djece s teškoćama u razvoju u redovne predškolske programe, nerijetko se smatra veoma zahtjevnim, i često izaziva strah kod odgojitelja i zabrinutost roditelja djece. Naime. Inkluzija djece s teškoćama u redovne programe te njihovo uključivanje u društvo i socijalizacija sa njihovim vršnjacima, ima snažan i pozitivan utjecaj na djecu s teškoćama. Time se postavljaju temelji za budućnost u kojoj se djeca s teškoćama uključuju u društvo i djeluju kao aktivan član svoje lokalne zajednice u skladu sa svojim sposobnostima i mogućnostima.

Ovim radom, istaknut će se pojam inkluzije te dobrobiti koje ona nosi za djecu s teškoćama u razvoju. Prije svega, važno je poznavati teškoće djece te uočiti sve ono što ih karakterizira, od ponašanja, simptoma te njihove mogućnosti i sposobnosti s obzirom na teškoću. Razumijevanjem i širenjem znanja o teškoćama, povećava se mogućnost što uspješnije inkluzije i kvaliteta odgoja i obrazovanja djece koja su uključena u redovne vrtičke skupine. Inkluzija kakvom je poznajemo danas i pojam teškoće u razvoju, u prošlosti se često zanemarivalo ili skrivalo. Ovim će se radom također, posvetiti pažnja povijesnom pregledu, kojim se utvrđuje kako izolacija djece s teškoćama te manjak znanja i vještina u radu sa takvom djecom, može utjecati na njihov razvoj i obrazovanje. S druge strane, pružiti će se jasan pregled napretka procesa inkluzije i njezini pozitivni utjecaji na sve sudionike u procesu. Nadalje, osim bezbrojnih prednosti i dobrobiti koje inkluzija nosi ne samo za djecu s teškoćama, već i ostalu djecu urednoga razvoja i za obitelj djece s teškoćama, postoje određeni nedostaci koji potencijalno mogu narušiti kvalitetu inkluzije ukoliko se na njih ne intervenira na vrijeme.

Kako bi se osigurala kvalitetna praksa odgoja i obrazovanja za djecu s teškoćama važno je osigurati kvalitetnu komunikaciju između odgojitelja i roditelja te između odgojitelja i stručnog tima vrtića. Također važno je da odgojitelj održi kontinuitet u usavršavanju vlastitog znanja kako bi unaprijedio svoje metode rada sa djecom s teškoćama u razvoju (Zrilić, 2011).

2. Djeca s poteškoćama u razvoju sukladno Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe

Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i obrazovanja (NN 63/2008) određuje se i utvrđuje se rad u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Njime se uvjetuje rad svih djelatnika koji djeluju unutar ustanove te se određuju prava djece koji ga pohađaju.

Utvrđuje se i pojam „dijete s teškoćama“ gdje stoji: „...dijete s utvrđenim stupnjem i vrstom teškoće po propisima iz socijalne skrbi, koje je uključeno u redovitu i/ili posebnu odgojnu skupinu u dječjem vrtiću, ili posebno odgojno-obrazovnu ustanovu ...“ (NN 63/08).

Ovim se Standardom također utvrđuje da djeca određenih manjina imaju pravo na pohađanje vrtića u Republici Hrvatskoj, kao što su djeca nacionalnih manjina, djeca građana u inozemstvu te djeca sa teškoćama u razvoju i darovita djeca. Određuje se koji će se programi provoditi i u kojem trajanju. Također se ovim Standardom propisuju različita pravila i mjerila za broj djece i odgojitelja u vrtiću, ali i materijalnih sredstava kojima će se opremiti vrtić, kao što su didaktička sredstva, namještaj i higijensko-tehnički uvjeti u prostorijama vrtića. Osim toga, utvrđuju se mjere prehrane u vrtiću za djecu koja pohađaju vrtić. Kako bi sva potrebna materijalna sredstva bila osigurana, ovim se standardom utvrđuju i financijski uvjeti rada.

Državni pedagoški standard utvrđuje svaku dimenziju rada, svake predškolske ustanove odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Što znači da je jednako određen program i rad sa djecom s teškoćama u razvoju.

U Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe (NN 63/08 i 90/10) navodi se sljedeća podjela djece s teškoćama vrstu teškoće:

- Djeca s oštećenjem vida,
- Djeca s oštećenjem sluha,
- Djeca s poremećajima govorno – glasovne komunikacije,
- Djeca s promjenama u osobnosti uvjetovanim organskim čimbenicima ili psihozom,
- Djeca s poremećajima u ponašanju,
- Djeca s motoričkim oštećenjima,
- Djeca sniženih intelektualnih sposobnosti,

- Djeca s autizmom,
- Djeca s višestrukim teškoćama,
- Djeca s zdravstvenim teškoćama i neurološkim oštećenjima (dijabetes, astma, bolesti srca, alergije, epilepsija i slično).

Navedene teškoće se prema Državnom pedagoškom standardu dodatno dijele na lakše i teže teškoće u razvoju.

Lakše teškoće u razvoju:

- Slabovidnost,
- Naglušost,
- Otežano glasovno-govorna komunikacija,
- Promjene u osobnosti djeteta uvjetovane organskim čimbenicima ili psihozom,
- Poremećaji u ponašanju i neurotske smetnje (agresivnost, hipermotoričnost, poremećaji hranjenja, enureza, enkompreza,..), motorička oštećenja (djelomična pokretljivost bez pomoći druge osobe),
- Djeca sa smanjenim intelektualnim sposobnostima (laka mentalna retardacija).

Teže teškoće u razvoju:

- Sljepoća,
- Gluhoća,
- Potpuni izostanak govorne komunikacije,
- Motorička oštećenja (mogućnost kretanja uz obvezu pomoć druge osobe ili elektromotornog pomagala),
- Djeca značajno sniženih intelektualnih sposobnosti,
- Autizam,
- Višestruke teškoće (bilo koja kombinacija navedenih težih teškoća, ...)

Djeca s teškoćama u razvoju uključuju se u redovne programe predškolskog odgoja i obrazovanja uz odobrenje svih koji sudjeluju u njegovom procesu zdravstvene njege ali i obrazovanja. Naime, prije polaska u vrtić, dijete treba proći razne zdravstvene i psihološke preglede i analize sposobnosti sukladno dobi i razvoju te dobiti preporuku stručnjaka. Nakon čega slijedi mišljenje i odobrenje cijelog stručnog tima odgojno-obrazovne ustanove, ravnatelja vrtića i medicinske sestre vrtića. U redovne skupine

predškolskog odgoja i obrazovanja mogu se uključiti djeca sa lakšim, ali i ona sa težim teškoćama u razvoju. Njihovim uključivanjem i pohađanjem vrtića, svakako im se trebaju osigurati svi potrebni uvjeti s obzirom na teškoću kako bi dijete moglo nesmetano biti uključeno u aktivnosti sa svojim vršnjacima.

Osim predškolskih odgojno-obrazovnih ustanova, za djecu s teškoćama u razvoju postoje i druge ustanove koje su svoji rad prilagodile potrebama i mogućnostima djece s teškoćama u razvoju. U posebne ustanove za rad s djecom s teškoćama u razvoju ubrajamo: dječji vrtići osnovani za rad s djecom s teškoćama, specijalizirane odgojno-obrazovne ustanove, ustanove socijalne skrbi te zdravstvene ustanove. U ustanove socijalne skrbi se smještaju djeca za koje je zakon odredio odvajanje iz obiteljskog doma te se uključeni u navedenu ustanovu koja i provodi predškolski odgoj. Dok se u zdravstvenim ustanovama smještaju djeca sa težim teškoćama te koji zbog prirode teškoće im ustanove predškolskog odgoja ne mogu pružiti adekvatnu skrb pa tako ni odgoj. Takve su ustanove opremljene ne samo sa potrebnim pomagalicama već se u njima provodi i predškolski program sa djecom s teškoćama (Pedagoški standard, NN 63/08 i 90/10).

2.1. Djeca s oštećenjem vida

Kod oštećenja vida razlikujemo slabovidnost ili potpunu sljepoću. Uzroci bilo kakvog oštećenja vida mogu biti: unutarnji, odnosno genetski ili urođeni, ili vanjski odnosno oštećenja vida koja su nastala djelovanjem vanjskih štetnih čimbenika. Sve navedeno smatra se oštećenjem vida, no stupanj oštećenja i koliko ono sprječava osobu da nesmetano obavlja svakodnevne aktivnosti ili u ovom slučaju nesmetano sudjeluje u odgojno-obrazovnom procesu, je ono što čini razliku između lakših oštećenja vida koja se mogu korigirati pomagalicama i oštećenjima vida koja će trajno stvarati poteškoće i izazove (Zrilić, 2011).

Postoje nekoliko vrsta ili stupnjeva oštećenja vida s kojima se djeca mogu susresti. Prije svega valja spomenuti oštećenja koja su najzastupljenija te s kojom se veliki broj djece susreće, a to su: kratkovidnost ili oštećenje vida koje sprječava jasnu sliku objekata u daljini i dalekovidnost ili anomalija oka koja pruža poteškoće gledanja objekata u blizini. Navedene anomalije se najčešće nasljedne i samim time veoma zastupljene. Srećom, kratkovidnost i dalekovidnost su oštećenja vida koja se mogu najčešće veoma lako regulirati i držati pod kontrolom dioptrijskim naočalama ili lećama ako su u pitanju neznčajne dioptrije na oba oka. Osim toga, u oštećenja vida spada i sljepoća na boje, kod kojih dijete ima sposobnost raspoznavanja samo nijansa svijetloga i tamnoga ili samo određeni par boja (Zrilić, 2011).

„Ukoliko nemaju izražajnijih dodatnih smetnji, slijepa se i slabovidna djeca uključuju u redovite odgojno-obrazovne programe i uglavnom ih uspješno savladavaju. Gubitak vida odnosi se samo na one teškoće koje se ne mogu ispraviti odgovarajućim pomagalicama poput naočala ili leća. Omjer takvih učenika u školskoj je populaciji 1:1000. U obrazovnome se smislu učenik koji uz pomoć pomagala vidi na jedno oko ne smatra osobom oštećena vida.“ (Zrilić, 2011: 31).

No za razliku od slabovidnosti, najviše predrasuda se javlja kod integracije slijepe osobe u redovne odgojno- obrazovne programe. Najčešći izazovi i strahovi kod odgojitelja javljaju se zbog nedostatka znanja, odnosno kompetencija u polju inkluzije slijepe osobe i njeno kvalitetno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu. Djeca sa oštećenjem vida, ne samo da imaju pravo već i mogu sudjelovati u svakom segmentu odgoja i obrazovanja ako je ono prilagođeno njihovim mogućnostima i sposobnostima. Zato je važno da odgojitelji proširuju i obogaćuju svoje znanje o istom te svakodnevno

traže različite načine kako će djetetu sa oštećenjem vida pomoći u bezbrižnom istraživanju i učenju. Prostorije u kojima će dijete boraviti treba prilagoditi tako da ima dovoljno prostora za kretanje te da sve igračke i materijali imaju svoje predviđeno mjesto kako bi se dijete moglo samostalno kretati i istraživati. Djeca se najviše oslanjaju na svoja osjetila kako bi istraživala svijet oko sebe i tako stvarala nove spoznaje. Oštećenje vida znači da je dijete zakinuto za jedno od važnijih osjetila te da se u punom većem postotku mora oslanjati na sva ostala osjetila, što ih čini izraženijima i snažnijima nego kod ostalih. Iz tog razloga je neizmjerljivo važno djetetu sa oštećenjem vida pružiti dovoljno materijala kojima će djeca razvijati sluh, njuh, opip i okus. Odgojitelj treba isto tako obratiti pozornost na svoje izražavanje, odnosno davanje uputa. Važno je da jasno i glasno, daje djetetu detaljne upute o svemu što se zbiva u njegovoj okolini te što se od njega očekuje. Posljednja ali ne i manje važna stvar na koju odgojitelj treba obratiti pozornost je socijalni aspekt djeteta sa oštećenjem vida. Naime, važno je i ostalu djecu educirati i prilagoditi na situaciju u kojoj se nalazi njihov vršnjak te pomoći im da ga shvate i prihvate i nađu način na koji će ga uklopiti u svoje društvo. Pozitivno društveno ozračje u skupini i osjećaj prihvaćenosti uvelike utječe na pozitivan i uspješan razvoj svakog djeteta, a pogotovo djeteta sa poteškoćama u razvoju.

2.2. Djeca sa oštećenjem sluha

Oštećenje sluha je jedna od najzastupljenijih poteškoća koja se pojavljuju kod djece. Djeca se u većem postotku najčešće rađaju sa oštećenjem sluha ili se ono razvije nakon proživljene traume, bolesti ili djelovanjem vanjskih čimbenika. Kao i kod ostalih poteškoća, oštećenje sluha ima različite stupnjeve i težine oštećenja koje djeluju na sposobnost sluha djeteta. Razlikujemo gluhoću i naglušost. U gluhe osobe ubrajamo one sa oštećenjem sluha većeg od 90 dB, kojima i slušna pomagala nisu od velike pomoći. Dok se pod nagluhe osobe podrazumijevaju one sa manjim oštećenjima sluha u rasponu od 20 do 90 dB (Zrilić, 2011).

U predškolskom odgoju i obrazovanju, odgojitelji provode značajni dio vremena sa djecom iz svoje skupine te kao stručnjaci trebali bi imati sposobnost prepoznavanja i razlikovanja određenih simptoma ili karakteristična ponašanja kako bi roditeljima ukazali na iste i krenuli u što raniju intervenciju. Djecu sa oštećenjem sluha možemo

prepoznati po slabom izgovoru riječi, glasnom govoru, društvena izoliranost, sporiji spoznajni razvoj, teže usvajanje pojmova jednine, množine i roda, itd. Ranim prepoznavanjem i intervencijom može se značajno utjecati na cijeli razvoj govora i sveukupni razvoj djeteta.

Prema Zrilić (2011.) djeca sa oštećenjem sluha, jednako kao i djeca sa oštećenjem vida, primorani su oslanjati se na druga osjetila kako bi nadomjestili nedostatak drugog. Kako bi djetetu olakšali boravak, učenje i istraživanje. Odgojitelj treba prilagoditi svoj rad i metode prema djetetu, njegovim potrebama i mogućnostima. Zrilić (2011) navodi nekoliko savjeta za odgojitelje koji se pripremaju za rad sa djetetom sa oštećenjem sluha. Prije svega treba pripaziti i obratiti pozornost na komunikaciju sa djetetom. Dijete treba sjediti ili biti u neposrednoj blizini odgojitelja te odgojitelj treba biti okrenut prema djetetu u svakom trenutku. Prostorija treba biti dobro osvijetljena kako bi dijete jasno moglo vidjeti izraze lica odgojitelja. Osim toga, odgojitelj treba prilagoditi i svoj način govora prema djetetu. Izgovor treba biti jasan i razgovijetan te po potrebi odgojitelj mora strpljivo ponavljati upute onoliko koliko je djetetu to potrebno. Poželjno je i uvjeriti se da je dijete točno shvatilo svaku upute te pružiti mu dovoljno vremena da obavi sve potrebno. Iznimno je važno i da se odgojitelj pobrine za pozitivno društveno okruženje u skupini, kako bi se dijete osjećalo sigurno i prihvaćeno, što uvijek pozitivno djeluje na emocionalno stanje djeteta.

2.3. Djeca sa poremećajem govorno-glasovne komunikacije

„Poremećajima glasovno-jezično-govorne komunikacije smatramo sva stanja u kojima je komunikacija govorom otežana ili ne postoji.“ (Zrilić, 2011: 61)

Poremećaji u govoru pojavljuju se zbog različitih unutarnjih, odnosno genetskih ili vanjskih štetnih čimbenika koji utječu na razvoj govora od samog početka dječjeg govora. Djeca upijaju i uče iz primjera onoga što ih okružuje, stoga na razvoj govora ili mane koje se mogu pojaviti utječe i okolina u kojoj dijete odrasta te osobe koje su direktno uključene u odgoj djeteta.

Kod govornih poremećaja razlikujemo poremećaj govora i poremećaj glasa. Poremećaji govora manifestira se kao poteškoće u artikulaciji glasova i poteškoće fluentnosti izgovorenih glasova. Najučestalije poteškoće ili govorne mane s kojima se djeca susreću jesu mucanje i brzopletost. Kod bilo koje govorno-glasovne poteškoće

koju dijete može imati, važno je razmišljati o emocionalnom stanju djeteta. Nerijetko djeca sa govornim manama podložna su izrugivanju svojih vršnjaka, što često uzrokuje manjak samopouzdanja i strah od javnog nastupa. Uloga odgojitelja je pružiti djetetu potporu i osjećaj sigurnosti te mu pružiti sve moguće mogućnosti da radi na poboljšanju svojeg govora. Jednako je važno educirati ostalu djecu o govorno-glasovnim poremećajima te približiti im prihvaćanje istoga.

Djetetu sa govorno-glasovnim poremećajem razvoj govora kasna i znatno se razlikuje od razvoja svojih vršnjaka. U ovom slučaju odgojitelj kao stručnjak, kako bi znao prepoznati znakove potencijalnih govornih i glasovnih poteškoća treba poznavati kako se odvija razvoj dječjeg govora (Zrilić, 2011). Neke od smjernica koje mogu ukazivati na poteškoće jesu; mucanje, oscilacije u jačini govor, govor bez napretka, iskrivljen izgovor nekih riječi, pauze u govoru, ubacivanje poštapalica i glasova, itd. (Krampač - Grljušić i Marinić, 2007).

Iako ne postoje značajne materijalne stvari koje možemo učiniti kroz odgojno-obrazovni rad, možemo se više fokusirati na psiho-socijalni aspekt i pristup kako bi mu olakšali i pomogli u daljnjem boravku i savladavanju prepreka. Navedeno možemo učiniti tako da djetetu dajemo dovoljno vremena da se izrazi te ne pokušavamo dovršiti njegovu misao. Kada god vidimo priliku jačamo njegovo samopouzdanje i stvaramo pozitivnu sliku o samome sebi te na jednak način osiguravamo pozitivnu atmosferu u skupini među vršnjacima. Svakako bi pomogla i suradnja sa roditeljima koja bi svakako bila u najbolju korist samoga djeteta.

2.4. Djeca sa ADHD-om

Kako navodi Sekušak – Galačev (2005), deficit pažnje/hiperaktivni poremećaj (ADHD) je razvojni poremećaj s izraženim simptomima nepažnje i/ili hiperaktivnosti. Javlja se kod 5 – 7% školske djece i to četiri do pet puta češće kod dječaka. Bitno je obilježje toga poremećaja trajni model nepažnje i/ili hiperaktivnoga – impulzivnog ponašanja koji je češći i teži od tipičnoga za osobe odgovarajućega razvojnog stupnja (Zrilić, 2011).

ADHD je skraćenica za „attention – deficit/hyperactivity disorder“, što u prijevodu označava poremećaj pažnje ili hiperaktivnosti. Ovaj se poremećaj najčešće dijagnosticira za vrijeme školskog obrazovanja, a u ranijim slučajevima nakon 4. ili 5.

godine života. Samo neki od karakterističnih oblika ponašanja su nemir, kratka koncentracija i pažnja, brzopletost, hiperaktivnost, i sl. Ovaj se poremećaj ne može izliječiti, no može se uz puno rada i truda obuzdati i naučiti živjeti sa time. S vremenom, kako dijete odrasta, simptomi postaju sve blaži te do kraja adolescencije u nekim slučajevima postaju gotovo neprimjetni (Zrilić,2011).

Zrilić (2011) navodi da po rezultatima brojnih istraživanja, uzrok ADHD-a kod djece povezan je sa smetnjama u funkcioniranju mozga, koje su nastale djelovanjem kemijskog disbalansa u mozgu. Nakon potencijalnih bioloških uzroka koji mogu uzrokovati ovaj poremećaj, drugo mjesto zauzimaju genetske predispozicije. Roditelji djece sa poteškoćama pažnje i hiperaktivnosti, nerijetko su se u djetinjstvu našli u istoj situaciji sa istim simptomima. ADHD je poremećaj koji u prošlosti često nije bio klasificiran kao takav, već su ga svrstavali pod nemar u odgoju, te su roditelji djece prošli bez dijagnoze. Komplikacije u trudnoći te izloženost štetnim tvarima i česte infekcije, mogu također dovesti do oštećenja mozga, što na kraju može rezultirati poremećajem. Osim urođenih i poslije porođajnih uzroka, potencijalni uzrok poremećaja može biti i psiho-socijalne prirode. Djeca upijaju iz okoline u kojoj odrastaju te se pod njenim utjecajem formiraju i uče. Ukoliko osobe koje su dio te okoline, uspostavljaju disfunkcionalnu skupinu koja ne mari za kvalitetan psihički i fizički, ali i emocionalni razvoj djeteta, kao posljedica može doći do razvitka poremećaja.

U radu sa djecom sa poteškoćom pažnje i hiperaktivnosti postoje različite metode koje se mogu koristiti kako bi cijeli odgojno-obrazovni proces bio što uspješniji i za odgojitelja i za dijete. Imajući uvijek na umu da se svaka metoda rada i uspjeh ne mogu prepisati svakom djetetu na jednak način. Poremećaj ne djeluje na svakoga jednako, stoga se i pristupi i strategije rada moraju oblikovati individualno prema djetetu.

Djeca sa ADHD-om najbolje djeluju kroz strogo određenu rutinu, koja određuje što će kada i kako obavljati. Stvaranje i uvježbavanje rutine u djetetu sa poteškoćama stvara zdrave radne navike te se dijete uči raznim sposobnostima poput organizacije i strpljenja. Uspostavljanje jasnih pravila i postavljanje granica te dosljednost u istima, smanjuje moguće frustracije i daje djetetu mogućnost da što svjesnije sudjeluje u aktivnostima. Recept uspješnosti u radu sa takvom djecom leži u neprestanom usmjeravanju pažnje. Isto se može postići voljenim igračkama, poticajima ili aktivnostima te baziranje učenja i istraživanja kroz njih. Postignutu pažnju i koncentraciju bez obzira koliko ona trajala treba pohvaljivati i poticati. U razgovoru i za

vrijeme davanja uputa djeci sa navedenim poteškoćama, treba se koristiti jasnim i konkretnim uputama i treba se pobrinuti da je djetetova pažnja usmjerena na ono što mu se govori. Koliko je važno dijete sa poteškoćom usmjeravati i striktno pratiti rutine i strategije rada, treba imati na umu da si dijete u svojem ponašanju ne može pomoći te karakteristična ponašanja ne treba potiskivati. Naime, ukoliko dijete ima potrebu za kretanjem i izbacivanjem energije isto mu treba i dozvoliti. Najbolji način je da se osmisle smislene pokretne igre kojima će dijete zadovoljiti svoje potrebe na smislen i edukativan način.

2.5. Djeca s poremećajima u ponašanju

„ Poremećaji predstavljaju sva ona ponašanja koja na neki način mogu biti štetna i opasna za dijete i okolinu, odstupanja od normi uobičajenih ponašanja za tu dob, spol, situaciju i okruženje, mogu biti prisutna na osobnome planu i u socijalnome okruženju te zahtijevaju stručnu pomoć.“ (Zrilić, 2011: 111).

Poremećaje u ponašanju ju veoma teško svrstati u definicije i podijeliti u kategorije. Naime poteškoće u ponašanju se kod svakog djeteta manifestiraju na različiti način različitim intenzitetom i iz različitih razloga. No postoje oblici ponašanja koji se najčešće manifestiraju kod djece s poremećajem u ponašanju, kao npr. laganje, agresivnost, socijalna agresivnost, frustracije, potreba za dominiranjem nad drugima, laganje, manjak koncentracije, itd. U težim slučajevima agresivnost može prijeći u zaista opasne oblike ponašanja za drugu djecu iz okoline.

Premda postoje biološki faktori koji uzrokuju navedene oblike ponašanja odnosno poremećaje u ponašanju, uzrok ovakvog ponašanja mogu biti i vanjski čimbenici iz okoline u kojoj se dijete nalazi. Disfunkcionalne obitelji, nemar, teško ekonomsko stanje, nasilje i loš utjecaj društva, nažalost čine u velikom postotku slučajeva temelj za sigurno razvijanje poremećaja u ponašanju.

2.6. Djeca s motoričkim poremećajima

„Motorički poremećaji podrazumijevaju brojna stanja kojima je zajedničko postojanje nekog nedostatka, oštećenja ili deformacije lokomotornoga aparata, centralnoga ili perifernoga nervnog sustava.“ (Zrilić, 2011: 107).

Motorička oštećenja ili invaliditet dolazi u raznim oblicima. Težina motoričkog poremećaja ovisi o težini i stupnju oštećenja motoričkih sposobnosti. Nerijetko se dešava da poremećaj u određenom dijelu tijela donosi poteškoće i u drugim dijelovima ili oštećenja živčanog sustava. Stoga se djeca sa motoričkim poteškoćama često suočavaju sa više prepreka istovremeno. Krampač-Grljušić i Marinić (2007) navode da po Pravilniku o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju razlikujemo sljedeće vrste motoričkih teškoća: djecu s oštećenjem lokomotornog aparata, djecu s oštećenjem središnjeg živčanog sustava, djecu s oštećenjem perifernog živčanog sustava i djecu s oštećenjima koja su posljedica kroničkih bolesti drugih sustava.

Invaliditet je najčešće očigledno stanje te često nisu potrebne posebne vještine ili znanja za raspoznavanje. No, od neizmjerne je važnosti da se odgojitelj obrazuje i usavršava svoje znanje o motoričkoj poteškoću koju posjeduje dijete iz skupine. U svakom trenutku i po potrebi, odgojitelj treba biti spreman reagirati ako je djetetu potrebna pomoć. Također je poželjno da odgojitelj je u stalnom kontaktu i suradnji sa roditeljima i liječnikom djeteta.

Kako bi se djetetu osigurala što veća moguća samostalnost i neovisnost, potrebno je adaptirati prostor u kojem će dijete boraviti prema njegovim potrebama. Soba treba biti smještena u prizemlju. Ukoliko se dijete kreće uz pomoć pomagala treba osigurati prohodnost u sobi, kao i pristup svim potrebnim materijalima. Treba osigurati prostor za rad, kao što je stol, dovoljno prostoran za slikanje, slaganje i manipuliranje materijalima te dovoljno prostora za potencijalna dodatna pomagala. Isto tako, toalet i pristup istom treba biti prilagođen.

Izuzev prilagodbe prostora i materijalnih potrepština, djetetu sa motoričkim poteškoćama treba osigurati pozitivnu atmosferu u skupini, u kojoj će se osjećati sigurno i prihvaćeno. Dijete treba uvijek motivirati i bodriti te pružati mu zadatke i aktivnosti u kojima će se moći ostvariti i osjećati ispunjeno i zadovoljno.

2.7. Djeca sniženih intelektualnih sposobnosti

Snižena intelektualna sposobnost se provlači kroz raznu literaturu pod različitim naslovom no definicija je uvijek ista. Mentalna retardacija, mentalna zaostalost, mentalna defektnost, samo neki su od naziva koji označavaju isto, a to je intelektualna sposobnost niža od IQ 70 ili 75. Mentalna zaostalost je u najvećem postotku posljedica komplikacija u trudnoći. U nešto manje slučajeva, mentalna zaostalost može biti posljedica djelovanja okoline ili genetskih predispozicija.

Zrilić (2011) navodi da se mentalna zaostalost dijeli u nekoliko skupina s obzirom na težinu poteškoće. Na prvom mjestu je laka mentalna zaostalost kod koje mentalna sposobnost između IQ 55-70, s kojom dijete se sposobno funkcionirati i pratiti svoje vršnjake kroz klasični program odgoja i obrazovanja, dok kod umjerene mentalne zaostalosti (IQ 40-55), djeca sudjeluju u odgojno-obrazovnom programu po prilagođenim uvjetima te će im kroz budućnost biti potrebna stalna pomoć i nadzor. Sve ispod toga ubrajaju se u teže mentalne zaostalosti koje zahtijevaju cjeloživotnu brigu i skrb u svakom segmentu života.

Dakle, snižena intelektualna sposobnost ne utječe samo na područje obrazovanja osobe koja od nje boluje, već zahvaća i ostale segmente poput socijalne vještine, briga o samome sebi, samostalan rad i odgovornost, te bilo koji oblik samostalne aktivnosti.

Određivanje mentalne zaostalosti najčešće se dešava za vrijeme školskog obrazovanja, no postoje određeni znakovi koji i u ranom i predškolskom odgoju mogu ukazivati na sniženu mentalnu sposobnost. Prvi i najznačajniji pokazatelj je zaostalost u svim segmentima razvoja. Poteškoće se javljaju kao nerazvijen govor i poteškoće razumijevanja jezika. Nadalje, ponašanje odgovara djeci mlađe kronološke dobi, kao i odabir aktivnosti i igara. Motoričke sposobnosti su također u zaostatku, nekoordiniranost te se nerijetko javljaju stereotipni pokreti.

Kako bi pomogao djetetu sa sniženim intelektualnim sposobnostima, koje boravi u odgojno-obrazovnoj skupini, odgojitelj treba poticaje i zadatke prilagoditi sposobnostima djeteta, upute trebaju uvijek biti jednostavne i jasne, treba omogućiti djetetu dovoljno vremena za odrađivanje zadataka te povezati istraživanje i učenje sa svakodnevnom okolinom djeteta koliko je to moguće.

2.8. Djeca s autizmom

Prema Krampač-Grljušić i Marinić (2007) autizam zapravo predstavlja cijeli spektar poremećaja koji spadaju pod krilo autizma te zajedno dijele obilježja i karakteristična ponašanja, izuzevši određena obilježja koja ih razlikuju.

Djeca sa poremećajem iz spektra autizma često imaju najviše poteškoća na socijalno-društvenoj razini. Naime, takva se djeca teško uklapaju u društvo, preferiraju samostalnu i nesmetanu igru te upravo zbog toga njihove socijalne vještine ostanu često nerazvijene. Veoma su ovisni i strogim rutinama te svako odstupanje od istih može dovesti do pomutnje i frustracije u ponašanju. Iako je njihova intelektualna sposobnost nešto niža od prosjeka, nerijetko djeca sa autizmom ostvaruju izvrsne rezultate iz njihovog polja interesa. A to su najčešće likovno ili glazbeno stvaralaštvo, ali i matematika te književnost, odnosno čitanje i pisanje. Djeca često za odabrani interes posvećuje svu svoju pažnju i interes te ih u istima treba poticati i bodriti.

Postoje rani pokazatelji koji ukazuju da se poremećaj nalazi u spektru autizma. Kako bi odgojitelj znao prepoznati i reagirati na vrijeme u suradnji sa roditeljima, treba obratiti pozornost na sljedeće obrasce ponašanja; nedostatak kontakta sa očima, socijalna izoliranost, repetitivni pokreti, kasniji razvoj govora ili potpuni nedostatak, govor specifičnim tonalitetom, frustracije kod odstupanja od rutine, česti tantrumi, osjetljivost na glasne zvukove i teksture, itd.

U radu sa djecom sa poremećajem iz spektra autizma postoje različite metode kojima se odgojitelji mogu koristiti kako bi im olakšali boravak u skupini i osigurali im što bolje iskustvo i kvalitetnije uvjete za rast i razvoj u skladu sa njihovim sposobnostima. Premda su djeca sa poremećajem iz spektra autizma veoma osjetljivi na bilo kakve promjene u njihovoj rutini i jednako tome im je teško predočiti nadolazeće aktivnosti na koje nisu navikli, kako bi im se olakšala svakodnevnica mogu im se ponuditi vizualni planovi dnevnog rasporeda. Naime, kroz navedene planove, putem sličica prikazuju se različite radnje s kojima se dijete susreće tokom dana te se one postavljaju redosljedom kojim će dijete to obaviti. Na ovaj način dijete može predvidjeti nadolazeći raspored što će mu svakako dati osjećaj sigurnosti. Osim svakodnevnih rutina i aktivnosti, na ovaj način se mogu prikazati i zadatci koje dijete treba izvršiti. Dijete će redom rješavati sve što se od njega očekuje sve dok ne stigne do kraja te mu treba osigurati dovoljno vremena da obavi zadatke do kraja. Kada komuniciramo sa

djetetom koji ima poteškoća iz spektra autizma treba se uvijek prilagoditi njegovim govornim sposobnostima i sposobnostima razumijevanja istog. Također trebamo se koristiti jednostavnim govorom te upute moraju biti jasne i kratke. Nadalje, kako bi motivirali dijete i dali mu pozitivan osjećaj sigurnosti trebamo njegovati njegove interese i dozvoliti mu da se kroz njih razvija, no paralelno sa time mu treba ponuditi i poticaje i aktivnosti koji će ga potaknuti na rast i razvoj u različitim poljima razvoja.

2.9. Djeca sa zdravstvenim teškoćama i neurološkim oštećenjima (dijabetes, astma, bolesti srca, alergija, epilepsija i slično)

Postoje brojne zdravstvene poteškoće koje s kojima se djeca predškolske dobi mogu susresti. Kronične ili akutne bolesti poput epilepsije, astme, alergija, bolesti srca, itd., djeci mogu stvarati razne poteškoće i fizičke probleme koje djeci otežavaju svakodnevnicu, pa tako i njihov boravak u predškolskim ustanovama. Nerijetko se kod takve djece mogu manifestirati različiti simptome kao što su umor, razdražljivost, osip, česte glavobolje i otežano disanje. Upravo zbog toga, djeci je ponekad potrebna posebna skrb i briga, ponekad je to češći odlazak do toaleta ili više pauza za obrok, a ponekad je potrebna i pružanje prve pomoći. Sve skupa može imati utjecaj na obrazovanje djeteta.

Kako bi se djetetu osiguralo sigurno okruženje u vrtiću, od neizmjerne je važnosti da se odgojitelj iz skupine obrazuje zdravstvenom stanju djeteta te o potencijalnim situacijama koje se zbog iste mogu pojaviti. Poznavanje simptoma koji obilježavaju zdravstvenu poteškoću, mogu u trenutku potrebe učiniti veliku razliku i spasiti život. Kod astme je to najčešće bol u prsima i intenzivno i često kašljanje i kihanje, u slučaju dijabetesa može se pojaviti slabina, umor, pospanost, žeđ, i slično. U slučaju da dijete boluje od epilepsije simptomi mogu biti veoma nejasni i neprimjetni, stoga je važno da odgojitelj obrati pažnju u slučaju nesvjestice, epizode u kojoj se dijete zagleda i potpuno se isključi, a govor je nerazumljiv te ako dijete ne odgovara i ne može se sa njima stupiti u kontakt.

Osim edukacije o raznim zdravstvenim teškoćama, važno je da odgojitelj uspostavi kvalitetnu suradnju sa roditeljima djeteta ali i sa liječnikom koji prati zdravstveno stanje djeteta. Odgojitelj, kao osoba koja provodi veći dio dana sa djetetom, trebao bi imati povijesni pregled i cijelu dokumentaciju u kojoj se nalaze informacije o djetetu, o

uzrocima bolesti, simptomima te kako i što učiniti u situacijama kada je djetetu potrebna pomoć. Ukoliko je djetetu propisan određeni lijek koji se koristi u slučaju napadaja, kao npr. inzulin ili adrenalin, odgojitelju se trebaju proslijediti točne upute kako i u kojim slučajevima treba iste primijeniti.

3. Inkluzija djece s poteškoćama u redovne vrtićke skupine

3.1. Povijest inkluzije

U prošlosti pojam poteškoće u razvoju je bio potpuno nepoznat i neistražen. Djeca koja su manifestirala, danas karakteristična ponašanja, bila su obilježena kao neodgojena, nemirna i neobazriva djeca bez poštovanja prema drugima. Danas smo sigurni da djeca svakako nisu odgovorna za takvo ponašanje. S druge strane, djecu sa težim oblicima poremećaja u rastu i razvoju, smještali su u razne ustanove u kojima su dobivali cjelodnevnu skrb. No, takve ustanove nisu bile idealne za cjelokupan razvoj djeteta. Odcijepljenost od obitelji i društva često je sa sobom nosilo dodatne poremećaje. Kao posljedica toga mnoštvo djece, koja su imala potencijala nisu se uspjela osposobiti i ostvariti kao član društva. Upravo zbog toga se dogodio preokret u sustavu odgoja i obrazovanja djece s poteškoćama u razvoju.

Francuski liječnik Jean-Marc Itard, u 17. stoljeću, po prvi put pokreće misao o alternativnom pogledu na odgoj i obrazovanje djece s poteškoćama u razvoju. Po uzoru na njega osnovale su se institucije koje su svoj rad usmjerile na skrb i rad sa djecom koja se susreću sa raznim poteškoćama. Međutim, djeca su i dalje bila izolirana od svojih najmilijih. Ruski pedagog Vygotsky se protivio toj praksi te je ustrajno izlagao negativna djelovanja izolacije na dijete.

Maria Montessori talijanska je liječnica koja je također imala značajan utjecaj na pokret stvaranja pojma inkluzivne prakse odgoja i obrazovanja. Štitila je i bila veliki zagovornik za djecu sa poteškoćama te je uvijek vjerovala u njihove sposobnosti osamostaljenja i usvajanja vještina koje će im biti potrebne za uključivanje u društvo. (Daniels i Stafford, 2003).

Postepeno se cijeli pogled na integraciju djece sa poteškoćama u redovne odgojno-obrazovne programe počeo mijenjati. Roditelji djece diljem svijeta počeli su se boriti za svoju djecu i njihova prava na bolju i sretniju budućnost. Početkom pedesetih godina prošlog stoljeća, roditelji djece sa poteškoćama uspjeli su se izboriti za uklapanjem djece u redovne vrtićke i školske programe. Rezultati integracije su bili, tada nezamislivi. Djeca su počela ostvarivati odlične rezultate te su počeli usvajati vještine i sposobnosti, što se do tada smatralo nemogućim. (Daniels i Stafford 2003).

Šezdesete godine prošloga stoljeća, donijele su još jednu značajnu prekretnicu Konvencijom protiv diskriminacije u odgoju i obrazovanju. Njome se štite prava svih

skupina te se protivi svakom pogledu diskriminacije prema spolu, rasi, financijskom stanju ili prema mogućoj poteškoći u razvoju. U skladu sa time, u konvenciji se još navodi da nije dozvoljeno bilo kakvo osporavanje djetetu prava na obrazovanje. Nadalje, 1989. objavljuje se *Konvencija o pravima djeteta* te godinu kasnije izrađuje se *Svjetska deklaracija o obrazovanju za sve*. Kroz navedene konvencije dodatno se naglašava važnost zaštite djece i njihovih prava na bezbrižno odrastanje, rast i razvoj te naravno obrazovanje. Pored toga posebno se spominju i prava manjina, od koji i djece sa poteškoćama u razvoju. Koji su navedenim konvencijama zaštićeni od bilo kakvog oblika diskriminacije s obzirom na svoju poteškoću te imaju pravo na sve prilike koje se pružaju i njihovim vršnjacima urednoga razvoja.

Godine 1994., UNESCO je objavio dokumente koji su od neizmjerne važnosti za stvaranje temelja inkluzivnog sustava obrazovanja. Nakon konferencije koja je održana u gradu Salamanki usvojila su se dva važna dokumenta: *Izjava iz Salamanke* i *Okvir za djelovanje o obrazovanju za posebne potrebe* (1994). Naime, njima se štite prava djeca sa poteškoćama u razvoju te se potiče prihvaćanje različitosti u interesima, potrebama i mogućnostima. Također se naglašava potreba za oblikovanjem dosadašnjih odgojno-obrazovnih sustava, tako da budu prihvatljivi za svu djecu različitih razvojnih potreba. Promjenama u odgojno-obrazovnim programima i po potrebi materijalnih sredstava za rad u vrtićima i školama, djeci sa posebnim potrebama pruža uvjete za bezbrižno obrazovanje ali se istovremeno stvara pozitivno ozračje i osjećaj prihvaćenosti i pripadnosti.

3.2. Suvremena inkluzija

Suvremena inkluzija djece s poteškoćama u razvoju uvelike se razlikuje od nekadašnjeg sustava integracije, ako se može takvim i nazvati. Od tada, nakon mnogo godina istraživanja, program inkluzije se postepeno mijenjao i usavršavao. Danas je djeci sa poteškoćama pružena mogućnost da zajedno sa svojim vršnjacima pohađaju redovne odgojno-obrazovne programe na koje i imaju pravo. Novim konvencijama i dokumentima koji su tokom godina stupali na snagu, djeci sa poteškoćama pruža se potpuna ravnopravnost te se ističu njihove individualne potrebe. Po potrebi, programi, rad sa djecom, pristup i njihov način sudjelovanja oblikuje se na način da odgovara njihovim fizičkim i psihičkim mogućnostima.

„Kad djeca sa posebnim potrebama uče i odgajaju se zajedno s djecom koja nemaju takvih potreba, što u praksi nazivamo inkluzija, ta djeca imaju jednake mogućnosti pri spoznavanju osnovnih vrednota te u razvoju svojih spoznajnih, tjelesnih, društvenih i emocionalnih sposobnosti.“ (Daniels i Stafford 2003: 7).

Ubrzo nakon aktivnog provođenja inkluzivnog programa, uvidjele su se prednosti i utjecaji inkluzije na djecu sa poteškoćama. Naime, djeca sa poteškoćama u redovnim vrtičkim skupinama jednostavno cvjetaju i doživljavaju svoj maksimum. Za razliku od programa koji ih izolira od stvarnosti i društva, uključivanjem i aktivnim sudjelovanjem sa djecom redovnog razvoja, djeca upijaju i usvajaju vještine i sposobnosti te dolaze do rezultata koji su se u starijim metodama u prošlosti činile nemogućima.

Osim dobrobiti koje inkluzivni program donosi djeci sa poteškoćama, pozitivne utjecaje osjetila su i druga djeca urednoga razvoja. Naime, inkluzijom i sva ostala djeca dobila su mogućnost naučiti poštivati i uvažavati različitosti, razvili su osjećaj empatije prema vršnjacima te su naučili biti tolerantniji prema svojoj djeci.

Kod stvaranja inkluzivnih grupa postoje mnogi segmenti i propisi koji se trebaju ispuniti i na što treba misliti. Inkluzivne grupe moraju ne samo biti fizički praktične i materijalno opskrbljene, već trebaju pružati djetetu mogućnost da se na svoj način i sa svojim mogućnostima uključi u obrazovni program. Na sve to treba misliti matični odgojitelj iz skupine. Kako bi to sve bilo kvalitetno i smisleno ostvareno, veliku ulogu u početnoj fazi zauzima stručno usavršavanje odgojitelja u poljima koji su konkretno određeni na poteškoću koju dijete ima. Na taj način, odgojitelj će znati ne samo osmisliti i isplanirati plan rada, već će znati prepoznati sposobnosti djeteta i sukladno tome uključiti ga u trenutnu aktivnost. Drandić i Lazarić (2018) stoga navode da inkluzivni programi uključuju različite odgojno-obrazovne potrebe učenika, prilagodnu pristupa učenju i ishoda, prilagodnu strategija i metoda rada sa djecom sa teškoćama, vrednovanje postignutih rezultata, suradnja sa stručnim timom i roditeljima djeteta te uključivanje pomoćnika u nastavi, odnosno asistenta kao pomoć djetetu.

Kroz Kurikulum za inkluziju (Daniels i Stafford, 2003) također se navode određene strategije koje se poduzimaju ne samo odgojitelji nego cijeli vrtić kao ustanova kako bi se inkluzivni program uspješno proveo. Dakle, prvi korak je formiranje takozvanog odbora, u kojem se nalaze svi koji sudjeluju u provođenju uspješne inkluzije, a to su: odgojitelji, roditelji, asistenti, stručnjaci, stručni tim, itd. Odbor definira točne planove

koji će se provoditi u svrhu pojednostavljenja i razumijevanja cijelog procesa. Nakon toga slijedi, stvaranje tima koji se sagledavati i procjenjivati potreba djeteta. Kako bi se roditelji aktivno uključili u cijeli proces otvara se u vrtiću Centar za roditelje. Na taj način će svi roditelji moći doći do željenih informacija te će u suradnji sa odgojiteljima i drugim roditeljima aktivno sudjelovati u obrazovanju svoga djeteta. Strategije se proširuju sve do osoblja škole. Svojim uključivanjem mogu uvelike rasteretiti rad odgojitelja te pomoći pri postizanju željenih rezultata izradom materijala, smišljanjem aktivnosti i sudjelovanje u istim. Također, u inkluzivnim grupama, broj djece je nešto manji nego što je grupama koju ne pohađa dijete s poteškoćama u razvoju.

Odbor za vođenje inkluzivnih grupa određuje ciljeve svoga djelovanja koji su usmjereni na; usmjeravanje djeteta prema razvitku i napretku u najbitnijim dijelovima razvoja, njegovanje socijalnih vještina, iskorištavanje vlastitih sposobnosti u različite svrhe, sprječavanje pogoršanja stanja te ujednačavanje sa ciljevima koji si je postavila obitelj djeteta.

Smisao i svrha odbora, misija i strategija te neumorno planiranje inkluzivnog rada, jest osiguravanje što kvalitetnijeg boravka, što kvalitetnijeg obrazovanja i odgoja za dijete s poteškoćama u razvoju. Stoga, kako bi sve bilo što pozitivnije iskustvo i kako bi sve rezultiralo u najboljem interesu djeteta, važna je suradnja svih sudionika inkluzivnog rada. Jedna od najvažnijih suradnja jest suradnja između odgojitelja i roditelja djeteta. Od roditelja, odgojitelj može dobiti bezbroj korisnih informacija o potrebama djeteta, njegovim sposobnostima, rutinama te načine na koje bi mogao reagirati u određenim situacijama. S druge strane, roditelji od odgojitelja dobivaju informacije o djetetovom boravku u vrtiću, kako se ponaša u određenim situacijama te koje su njegove slabije i snažnije strane te na čemu bi se moglo poraditi kako bi došli do željenog rezultata. Važno je da se obje strane usuglase oko zajedničkog cilja prema kojem će težiti u planiranju i realiziranju inkluzivnog rada. (Daniels i Stafford, 2003).

Osim suradnje sa roditeljima, neophodno je za odgojitelje da imaju kvalitetnu suradnju sa stručnim timom. Svojim profesionalnim vještinama, pedagozi, psiholozi, logopedi i edukacijski rehabilitatori, mogu pomoći odgojiteljima u odabiru najboljeg pristupa, didaktičkog materijala, u osmišljavanju aktivnosti te u cjelokupnom radu pri ostvarenju željenog cilja. Dok roditeljima, stručni tim može pružiti dodatnu podršku u prihvaćanju poteškoće te u shvaćanju onoga što se njihovom djetetu događa i pružiti im pogled u njihov svijet.

„Pri tome inkluzija ne podrazumijeva neki izdvojeni fenomen, već filozofiju ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja koja osigurava da odgojitelji u svom radu podržavaju ravnopravnost sve djece.“ (Bouillet, 2011: 324).

4. Prednosti inkluzije

Inkluzija djece s poteškoćama u redovne odgojno-obrazovne programe ima veliki utjecaj ne sve koji sudjeluju u njenoj realizaciji. Utjecaj osjećaju ne samo djece s teškoćama već i djeca urednoga razvoja. Isto tako promjenama u rutini i ponašanju djeteta te napredak koji se dešava u njihovom razvoju također osjećaju roditelji i odgojitelji. Od navedenog napretka koji se pojavljuje kao rezultat inkluzije djece može profitirati i cijela zajednica u kojoj su djeca uključena.

Dobrobiti inkluzije na djecu s poteškoćama su beskrajne. Jedna od najvažnijih jest osjećaj pripadnosti i prihvaćenosti od strane svojih vršnjaka. Naime, uključivanje takve djece u njihovu društvenu sredinu postavlja kvalitetne temelje za njihovo buduće uključivanje u cijelu zajednicu. S druge strane, djeca s teškoćama u suradnji sa vršnjacima upijaju njihove oblike ponašanja i oni ih motiviraju ka daljnjim pomicanjima granica njihovih mogućnosti. Osim modela kojeg ostala djeca postavljaju, djeca s poteškoćama od svojih vršnjaka usvajaju i imitiraju prihvatljive oblike socijalnih vještina. Kada govorimo o utjecaju inkluzije na djecu, ne misli se samo na djecu s poteškoćama. Inkluzija ima pozitivne utjecaje i na djecu urednoga razvoja, koji se nalaze u istog odgojno-obrazovnog skupini sa djetetom s teškoćama u razvoju. Ostala djeca usvajaju različite vještine i sposobnosti prihvaćanja različitosti i tolerancije prema istima. Uče o različitim poteškoćama s kojima se djeca mogu susresti te mogu i sami pronaći načine kako im pomoći i time ih integrirati u svoje društvo. Najvažnije od svega je što dobivaju novi pogled na svijet te uče da put odrastanja ne izgleda isto za svakoga.

Obitelji djece s poteškoćama i obitelji djece urednoga razvoja također osjećaju pozitivan utjecaj od inkluzivnog programa. Roditelji djece s teškoćama u razvoju od trenutka postavljanja dijagnoze suočeni su sa promjenom cijele njihove realnosti. Počinju si postavljati pitanja o njihovoj teškoći te o njihovoj budućnosti sa istom. Od jednom im je sve nepoznato, dok im je najveća briga osiguravanje što kvalitetnije i uspješnije budućnosti za njihovo dijete. Njihovo aktivno sudjelovanje u inkluziji njihovog djeteta u donosi im osjećaj sigurnosti i prihvaćenosti. Svojim sudjelovanjem i u suradnji sa timom, roditelji djeteta mogu uvesti jedinstvene i personalizirane ideje u planiranje odgojno-obrazovnih aktivnosti. Jednako pozitivni utjecaj doživljavaju i roditelji djece urednoga razvoja. Kroz inkluziju, stvaraju jedinstvene sa roditeljima koji

ne dijele isti put roditeljstva kao i oni što ih potiče razvoj svijenosti o poteškoćama u razvoju te nalaze načine kako njima pomoći pri integraciji u zajednicu.

Kao i ostali sudionici, odgojitelji imaju također pozitivnih utjecaja od inkluzivnog programa. Kako bi imali sva potrebna znanja za rad s djecom sa teškoćama u razvoju i kako bi znali reagirati u različitim situacijama, odgojitelji se trebaju neprestano usavršavati i širiti svoja znanja o teškoćama. Dodatnim edukacijama i seminarima na temu uče nove metode rada, nove pristupe, izradu prikladnog didaktičkog materijala te načine planiranja daljnjeg odgoja i obrazovanja. Time postaju samopouzdaniji u svome radu i budućem pristupu djece. Osim toga, pruža nezamjenjivo iskustvo koje će zasigurno koristiti u daljnjoj karijeri.

Postoje i mnogi načini kojima inkluzija pozitivno utječe na lokalnu zajednicu u kojoj su djeca s teškoćama uključena. Sama inkluzija djece u redovne odgojno-obrazovne programe, financijski rasterećuje zajednicu. U suprotnom, sva financijska sredstva trebala bi se uložiti u izgradnju centara za rad sa djecom s teškoćama u razvoju. Na ovaj način dio financijskih sredstava može ići ka unaprjeđenju uvjeta u odgoju i obrazovanju. Uključivanjem djece od najranije dobi, pruža im najbolje izgleda i mogućnosti za usvajanje sposobnosti i vještina koje će im biti potrebne da u budućnosti aktivno sudjeluju u lokalnoj zajednici. Osim fizičkih i financijskih prednosti koje inkluzija donosi, važno je spomenuti i emocionalnu i socijalnu stranu. Promoviranjem inkluzije u zajednici se širi pojam tolerancije prema različitostima te se normalizira njihovo uključivanje u društvo. Potencijalne predrasude se prekidaju i sa vremenom nestaju, što dovodi sveukupnog mentaliteta prihvaćenosti.

5. Nedostatci inkluzije

U zadnjih 30-ak godina u Republici Hrvatskoj provodi se inkluzija, odnosno uključivanje djece s teškoćama u razvoju u redovne odgojno-obrazovne skupine. Inkluzivnim programima djeca s teškoćama postaju jednaka kao i njihovi vršnjaci urednoga razvoja te im se pruža jednaka kvalitetna odgoja i jednake prilike. Od odgojitelja se očekuje da besprijekorno ispunjava sve kriterije inkluzivnog odgoja i obrazovanja. Što uključuje obrazovanje i prekvalificiranje u svrhu povećanja kompetencija u polju rada s djecom s teškoćama u razvoju uz naglasak na određenu teškoću djeteta iz skupine, primjena usvojenoga znanja u praksi usmjerena na motorički, spoznajni i kognitivni razvoj djeteta, uz poseban naglasak na emocionalni razvoj djeteta. Nadalje, od odgojitelja se očekuje ne samo prilagodbu plana i programa prema mogućnostima djeteta, već i prilagodba ostale djece iz skupine na novonastalu situaciju kako bi se osigurala pozitivna i tolerantna atmosfera. Osim toga, u zahtjeve odgojitelja ulazi i osiguravanje kvalitetne komunikacije sa roditeljima djeteta i sa stručnim timom odgojno-obrazovne ustanove. Dakle, sa gore navedenim kompetencijama i načinima odgojno-obrazovnog rada, osigurava se da odgojitelj uspješno provede inkluziju djeteta u odgojno-obrazovnu skupinu, a ne samo provedbu integracije. Naime, Tomić, Ivšac-Pavliša i Šimleša (2019) navode da postoji značajna razlika između inkluzije i integracije. Integracija djeteta s teškoćama je njegovo fizičko uključivanje u redovne skupine, dok inkluzija podrazumijeva potpuno uključivanje u odgojno-obrazovni program u skladu sa mogućnostima djeteta i njegova ravnopravnost u skupini. Ispunjavanjem navedenih „propisa“ odgojitelj osigurava kvalitetnu inkluziju djeteta s teškoćama u odgojno-obrazovni rad.

Odgojitelji osjećaju sve veći pritisak zbog velikog broja zahtjeva koji se od njih očekuju. Osim onoga što odgojitelj treba pružiti djetetu s poteškoćama i ustanovi kako bi ispunio svoje uvjete za provedbu inkluzivnog programa, kako bi inkluzija protekla uspješno, jednako trebaju uložiti i sudjelovati drugi sudionici tima. Ukoliko odgojitelj ne dobiva pomoć i suradnju od roditelja, stručnog tima i cijele odgojno-obrazovne ustanove, trud odgojitelja je donekle uzaludan i rezultira njegovim nezadovoljstvom. Bouillet (2019) navodi kako se problemi i nesklad javljaju zbog sve većeg broja djece s poteškoćama koji se uključuju u redovne odgojno-obrazovne skupine, a profesionalnog kadra je sve manje. Komunikacija i suradnja sa stručnim timom je sve lošija te se odgojitelj osjeća samo i prepušteno samome sebi, dok roditelji djeteta vrše sve veći pritisak na cijeli

odgojno-obrazovni program ustanove, sa odgojiteljem na prvoj liniji udara. Bouillet (2019) također navodi da se kroz razna istraživanja ustanovilo da nezadovoljstvo odgojitelja proizlazi iz prekomjernog radnog i administrativnog opterećenja te nedovoljno vremena za ispunjavanje istih. Osim toga, rezultatima istraživanja se ustanovilo da je većina odgojitelja nezadovoljna niskim primanjima.

Na zadovoljstvo i uspješan rad odgojitelja također utječu i neprikladna sredstva za rad, nedovoljno didaktičkog materijala te neprimjereno opremljeni prostori za djecu s teškoćama u razvoju. Jednako na kvalitetu rada i zadovoljstvo odgojitelja utječe i stupanj njihovog znanja odnosno kompetencija. Naime, odgojitelji koji su kompetentniji i obrazovaniji ne samo da su kvalitetniji za rad i inkluziju djece s teškoćama u redovne odgojno-obrazovne skupine, već su i puno zadovoljniji, što povećava kvalitetu inkluzivnog programa.

Vrlo je važno poraditi na kvaliteti cijelog inkluzivnog odgojno-obrazovnog procesa, jer rezultati istog utječu na sve koji su u njega uključeni. Kako bi osigurali najbolji inkluzivni odgojno-obrazovni program za djecu s teškoćama, svi članovi tima trebaju aktivno sudjelovati. Bouillet (2011), ističe važnost sudjelovanja stručnog tima u cijeli proces, njegova potpora i stručno mišljenje te pomoć u ostvarenju i očuvanju suradnje sa roditeljima. Isto tako, sudjelovanje odgojitelja u edukacije pružiti će mu dovoljno znanja i vještina za postizanje samopouzdanja u radu sa djecom s teškoćama, što će na posljetku utjecati na rad sa djecom. Jedino na taj način osigurati će se najbolji mogući inkluzivni odgojno-obrazovni program za djecu s teškoćama u razvoju.

6. Poboljšanje kvalitete inkluzije

6.1. Kompetencije odgojitelja

Profesija odgojitelja zahtijeva od samog početka karijere cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje vlastitih vještina i znanja. Uspjeh odgojno-obrazovnog programa leži upravo u profesionalnim kompetencijama odgojitelja. Jednako tako je važno da se odgojitelj dodatno obrazuje i informira o teškoćama u razvoju, ukoliko dijete sa teškoćama boravi i njenoj skupini. Kao osoba koja prva u odgojno-obrazovnoj skupini stupa u kontakt sa djetetom, stvara odnos sa njime i veliki dio dana boravi sa djetetom, važno je da odgojitelj prije svega dobro prouči djetetovo stanje te prikupi sve potrebne informacije o njegovim zdravstvenim potrebama, izradi plan stručnog usavršavanja koji je usmjeren na konkretnu teškoću koju dijete posjeduje te dogovori suradnju sa roditelji i stručnim timom odgojno-obrazovne ustanove.

Prema Bouillet (2011: 325). „Integralno gledajući, kao značajne kompetencije odgojitelja u radu s djecom s posebnim potrebama moguće je izdvojiti: (a) razumijevanje socijalnog i emocionalnog razvoja djece; (b) razumijevanje individualnih razlika u procesu učenja djece; (c) poznavanje tehnika kvalitetnog vođenja odgojne skupine; (d) komunikacijske vještine; (e) poznavanje učinkovitih tehnika podučavanja; (f) poznavanje specifičnosti pojedinih teškoća u razvoju i drugih teškoća socijalne integracije djece; (g) sposobnosti identifikacije teškoća u razvoju i drugih posebnih potreba; (h) poznavanje didaktičko-metodičkog pristupa i planiranje prilagođenog kurikuluma; (i) poznavanje dostupnih didaktičko metodičkih metoda, sredstava i pomagala; (j) poznavanje savjetodavnih tehnika rada; (k) praktično iskustvo u odgoju i obrazovanju djece s pojedinim teškoćama, te (l) spremnost na timski rad, suradnju i cjeloživotno obrazovanje.“

Navedene kompetencije se usvajaju raznim edukacijama, seminarima i radionicama koje odgojno-obrazovna ustanova organizira ili se odgojitelj jednostavno sam informira putem stručne literature. Usvojena znanja odgojitelj primjenjuje u svojoj praksi kako bi djetetu prilagodio odgojno-obrazovni program i ponudio mu poticajne materijale i aktivnosti za razvoj. Isto tako, odgojitelj usvaja sposobnosti razumijevanja potreba djeteta i njegova ponašanja te prema njima uspostavlja jasne ali i realne granice. Nakon je odgojitelj zadovoljio program za kognitivni, motorički i spoznajni razvoj, slijedi i njegovanje socijalnog i emocionalnog razvoja. Jednako je važno da odgojitelj motivira dijete za daljnje ciljeve te mu pomaže u stvaranju pozitivne slike o samome sebi.

Odgojitelj također osigurava pozitivnu atmosferu u skupini, potiče djecu na toleranciju i prihvaćanje različitosti. Stvaranjem pozitivne i ugodne atmosfere u kojoj se dijete osjeća prihvaćeno, postavlja kvalitetne temelje i motivira ga ka razvoju socijalnih vještina, što utječe na budućnost djeteta s teškoćama u lokalnoj zajednici. Osim neprestanog usavršavanja vrlo je važno da usvojena znanja odgojitelj zna primijeniti u praksi, kako bi cijeli proces imao smisla i ispunio svoju svrhu.

Još jedna važnost usvojenih kompetencija jest prepoznavanje poteškoće. Nerijetko se dešava da se dijete upiše u vrtić bez određene dijagnoze ili sa postojećom sumnjom da određenu poteškoću. U tom slučaju odgojitelj je prvi koji bi trebao prepoznati simptome i karakteristična ponašanja teškoće te sa navedenom sumnjom uputiti roditelje na promatranje kod stručnog tima. U prepoznavanju, odgojitelju će zasigurno pomoći iskustvo koje je stekao kroz rad, no često je teško razlikovati teškoće jednu od druge. U konkretnom prepoznavanju teškoće odgojitelju će zasigurno pomoći znanje o potencijalnim poteškoćama u razvoju.

Osim teorijskog znanja i njeno primjenjivanje u praksi, vrlo je važno da odgojitelj posjeduje vještu i osobinu za timski rad. Naime, odgojitelj treba biti spreman da će zbog kvalitetne izvedbe inkluzivnog rada biti primoran na čestu suradnju sa drugim osobama. Prije svega, odgojitelj treba ostvariti pozitivan odnos sa roditeljima. Kroz međusobnu komunikaciju i razmjenu misli i ciljeva, roditelji trebaju razviti povjerenje prema odgojiteljima i prema njihovim profesionalnim sposobnostima, jedino na taj način će se osjećati sigurno i vjerovati će da je njihovo dijete u pravim rukama. Isto tako, odgojitelj od roditelja može saznati puno korisnih informacija o djetetu koji će mu pomoći u daljnjem radu sa njime.

Iako se navedene kompetencije formiraju i njeguju te su dio odgojno-obrazovnog rada sa djecom s teškoćama, u Republici Hrvatskoj još nema propisanog standarda za razvijanje tih kompetencija (Bouillet, 2011).

7. Zaključak

Inkluzija djece s teškoćama u razvoju u redovne vrtićke skupine pruža djeci mogućnost da kroz uključivanje u odgoj i obrazovanje sa svojim vršnjacima urednoga razvoja, razvijaju svoje sposobnosti i ostvaruju svoja prava. Naime, kroz povijest inkluzije više je puta dokazano da uključivanjem djece s teškoćama u razvoju u redovne odgojno-obrazovne programe uvelike doprinosi njihovom sveukupnom razvoju i napredovanju njihovih sposobnosti, što djeci osigurava što svjetliju i uspješniju budućnost kao aktivan član svoga društva. Osim toga, inkluzija djeluje pozitivno i na drugu djecu urednoga razvoja, koji kroz inkluziju razvijaju osjećaj tolerancije i razumijevanja prema djeci sa teškoćama u razvoju.

Ukoliko se inkluzija provodi na ispravan i kvalitetan način, ona pozitivno utječe na sve one koji u njoj sudjeluju i njoj doprinose, od odgojitelja, roditelja, stručnog tima odgojno-obrazovne ustanove, pa sve do druge djece urednoga razvoja. Kvalitetna inkluzija od odgojitelja zahtjeva veliki trud i pažnju kako bi se dijete u skupini osjećalo prihvaćeno, sigurno te kako bi ostvario svoje potencijale i sposobnosti koliko god je to moguće. Međutim, iako je odgojitelj ključna osoba koja sa djetetom provodi najviše vremena i prema njemu planira rad i poticaje, u kvalitetnu inkluziju trebaju biti jednako uključeni i drugi sudionici inkluzije. Stručni tim svojim znanjem i vještinama u polju dječjeg razvoja i mogućim teškoćama koje se mogu javljati, mogu odgojiteljima pomoći u stvaranju i osmišljavanju poticajnog okruženja za dijete. Osim toga, na taj način članovi stručnog tima savjetuju odgojitelja i pružaju mu potporu u daljnjem radu. Roditelji su također jedan od najbitnijih faktora koji doprinose kvalitetnoj inkluziji. Pozitivna suradnja i komunikacija između odgojitelja i roditelja te roditelja i stručnog tima, ima veliki utjecaj na kvalitetni i paralelni razvoj te napredak djece kako u odgojno-obrazovnoj ustanovi tako i kod kuće. Pozitivna i kvalitetna suradnja se ostvaruje kvalitetnom komunikacijom i razmjenom informacija, stvaranjem zajedničkih ciljeva i međusobnim uvažavanjem i to sve za dobrobit i napredovanje djeteta.

Djeca sa teškoćama u razvoju se razlikuju od svojih vršnjaka urednoga razvoja po njihovim sposobnostima i mogućnostima, no to ne umanjuje njihovo pravo na ravnopravnost, na kvalitetan odgoj i obrazovanje te na bezbrižnu igru koja će im pružiti

mogućnost da uče i da se razvijaju i time ostvaruju osjećaj pripadnosti. Jer sva djeca ne samo da imaju potrebu igrati se i biti dio svoga društva već je to i njihovo pravo.

Literatura

- Bouillet, D. (2011). Kompetencije odgojitelja djece rane i predškolske dobi za inkluzivnu praksu. *Pedagogijska istraživanja*, 8 (2), 323-338
- Bouillet, D. (2019). *Inkluzivno obrazovanje: odabrane teme*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Daniels, E. R. i Stafford, K. (2003). *Kurikulum za inkluziju: razvojno -primjereni program za rad s djecom s posebnim potrebama*. Zagreb: Udruga roditelja Korak po korak za promicanje kvalitete življenja djece i obitelji.
- Drandić, D. i Lazarić, L. (2018). *Pomoćnik u nastavi u inkluzivnom obrazovanju*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
- Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (NN,63/2008). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2128.html (Datum pristupa: 11.07.2023.)
- Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (NN,90/2010). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_90_2537.html (Datum pristupa: 11.07.2023.)
- Krampač – Grljušić, A. i Marinić, I. (2007). *Posebno dijete*. Osijek: Grafika Osijek
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (NN 5/2015) Dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_01_5_95.html (Datum pristupa: 11.07. 2023.)
- Sekušak-Galešev, S. (2005). Hiperaktivnost. *Dijalog i društvo*, 7,40-59
- Tomić, A. ; Ivšac Pavliša, J. i Šimleša, S. (2019). Uključivanje djece s teškoćama u razvoju u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja iz perspektive odgojitelja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 55,40-52
- UNESCO (1990). *World Declaration on Education For All*. <http://www.unesco.org/education/wef/en-conf/Jomtien%20Declaration%20eng.shtm> (Datum pristupa: 12.07.2023.)
- UNESCO (1994). *The Salamanka Statement and Framework on Special Needs Education*. http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF (Datum pristupa: 12.07.2023.)
- UNICEF (1989). *Konvencija o pravima djeteta*. Dostupno na: <https://www.unicef.hr/wp->

content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

(Datum pristupa: 12.07.2023.)

- Zrilić, S. (2011). *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole*. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Sažetak

Djeca s teškoćama u razvoju su djeca koja su se kroz svoj razvoj susrela sa različitim intelektualnim, psihičkim i fizičkim poteškoćama, koje utječu na njihove sposobnosti i mogućnosti. Kroz povijest, djecu s teškoćama se smještalo u razne institucije daleko od obitelji i cijelog društva, što je na kraju rezultiralo njihovom stagnacijom ili čak regresijom u razvoju. S vremenom, dokazalo se da njihovom integracijom u društvo, pa tako i u odgojno-obrazovne ustanove može se uvelike pomoći u razvoju njihovim sposobnosti.

Iako je inkluzija djece s teškoćama u razvoju veoma zahtjevna i ponekad iscrpna za sve koje u njoj sudjeluju, njeni doprinosi djetetu ali i ostalima čine ju vrijednom truda. Odgojitelj skupine sa djetetom provodi najviše vremena te se od njega očekuje da poticaje i aktivnosti prilagodi djetetovim mogućnostima te da ga uključi i time pruži mogućnost da raste i da se razvija. Upravo zbog toga, od odgojitelja se očekuje cjeloživotno obrazovanje i unaprjeđivanje u području teškoće u razvoju koju dijete posjeduje. Kako bi inkluzija bila što kvalitetnija i uspješnija važno je da svi sudionici iste jednako sudjeluju i zajedno surađuju ka zajedničkom cilju. Posebno je važna komunikacija između odgojitelja, roditelja i stručnog tima odgojno-obrazovne ustanove, suradnja i određivanje zajedničkih ciljeva, uočavanje i njegovanje djetetovih interesa i potreba te prilagođavanje programa prema istima. (Zrilić,2011).

Svako dijete bez obzira na dob, spol, fizički izgled, stupanj razvoja ili poteškoće u razvoju ima pravo na bezbrižno odrastanje te odgoj i obrazovanje. Uključivanjem u redovne odgojno-obrazovne programe, djeci s teškoćama se pruža prilika da uz svoje vršnjake rastu, razvijaju se i od njih uče i time ispunjaju svoje pravo.

Ključne riječi: teškoće u razvoju, inkluzija, odgojitelji u inkluziji

Summary

Children with developmental disabilities are children who through their development have encountered various intellectual, psychological and physical difficulties, which affect their day to day abilities. Throughout history, children with disabilities have been placed in various institutions away from the family and the whole society, which eventually resulted in their stagnation or even regression in development. Over time, it has been proven that their integration into society, including educational institutions, can greatly help in the development of their abilities.

Although the inclusion of children with disabilities is very demanding and sometimes exhaustive for all who participate in it, its contributions to the child and others make it worth it in the end. The teacher of the group spends a lot of time with the child and is expected to adapt the incentives and activities to the child's capabilities and to include him and thus provide the opportunity to grow and develop. Precisely because of this, educators are expected to have lifelong education and improvement in the area of developmental difficulties that the child possesses. In order for inclusion to be as high-quality and successful as possible, it is important that all participants participate equally and cooperate together towards a common goal. Especially important is the communication between educators, parents and the professional team of the educational institution, cooperation and determination of common goals, noticing and nurturing the child's interests and needs, and also adapting the program to their needs. (Zrilić, 2011).

Every child, regardless of age, gender, physical appearance, stage of development or developmental difficulties, has the right to carefree upbringing and education. By joining regular educational programs, children with disabilities are given the opportunity to grow, develop and learn from their peers and thus fulfill their rights.

Keywords: developmental disabilities, inclusion